

Broszura PKO Banku Polskiego

Formy pomocy osobom w trudnej sytuacji materialnej

Zastrzeżenia:

Niniejszy materiał został przygotowany w oparciu o przepisy prawa powszechnie obowiązującego, dostępne komentarze oraz przykładowe formularze zamieszczone na stronach internetowych ministerstw, jednostek samorządu terytorialnego oraz instytucji im podległych, zgodnie ze stanem prawnym obowiązującym na dzień 23 marca 2015 roku.

Broszura jest utworem w rozumieniu Ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. 1994 nr 24, poz. 83 ze zm.) i wykorzystywanie jej treści w celach wykraczających poza użytek indywidualny jest niezgodne z obowiązującym prawem.

Jednocześnie Fundacja PKO Banku Polskiego zaznacza, że Broszura ma charakter informacyjno - edukacyjny i nie może być traktowana w kategoriach porady prawnej. W związku z tym Fundacja PKO Banku Polskiego nie ponosi odpowiedzialności za działania podejmowane na podstawie Broszury oraz decyzje organów administracji publicznej.

Fundacja PKO Banku Polskiego zastrzega sobie możliwość wprowadzania modyfikacji do niniejszej Broszury.

Spis treści

1.	Zasiłki ogólne	4
1.1.	Zasiłek stały.....	8
1.2.	Zasiłek okresowy.....	11
1.3.	Zasiłek celowy	14
1.4.	Specjalny zasiłek celowy	15
2.	Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka („becikowe”)	16
3.	Zasiłek rodzinny	18
3.1.	Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem.....	22
3.2.	Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka.....	23
3.3.	Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej.....	24
3.4.	Dodatek na kształcenie i rehabilitację dziecka niepełnosprawnego.....	25
3.5.	Dodatek na rozpoczęcie roku szkolnego	25
3.6.	Dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania 26	
3.7.	Dodatek z tytułu urodzenia dziecka.....	27
4.	Świadczenie pielęgnacyjne.....	29
5.	Specjalny zasiłek opiekuńczy.....	32
6.	Zasiłek pielęgnacyjny	35
7.	Dodatek mieszkaniowy.....	39
8.	Obniżka czynszu dla najemców o niskich dochodach.....	44
9.	Zasiłek dla bezrobotnych.....	46
10.	Dodatek aktywizacyjny	50

11.	Pomoc na usamodzielnienie się.....	51
12.	Wynagrodzenie dla opiekuna.....	54
13.	Pomoc niepieniężna	55
13.1.	Bilet kredytowany	55
13.2.	Interwencja kryzysowa.....	56
13.3.	Mieszkanie chronione.....	56
13.4.	Lokal socjalny.....	57

1. Zasiłki ogólne

Zgodnie z przepisami Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2015, poz. 163 ze zm.) każda osoba znajdująca się w **trudnej sytuacji życiowej, a jednocześnie mająca trudną sytuację finansową** może starać się o świadczenia pieniężne bądź niepieniężne **od gminy**, na terenie której mieszka. Ustawa nie zawiera zamkniętego katalogu powodów trudnej sytuacji życiowej osób wnoszących o pomoc. Ustawodawca wymienia przykładowo ubóstwo, sieroctwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwałą lub ciężką chorobę, przemoc w rodzinie, potrzebę ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, klęski żywiołowe albo zdarzenia losowe.

Zgodnie z ustawową delegacją, wszystkimi kwestiami związanymi z udzielaniem zasiłków stałych, okresowych oraz celowych zajmują się **gminne ośrodki pomocy społecznej (GOPS)**.

Świadczenia udzielane są jedynie **na wniosek zainteresowanego, jego przedstawiciela ustawowego albo innej osoby, za zgodą zainteresowanego lub jego przedstawiciela ustawowego** i co do zasady mają **charakter bezzwrotny**. Jedynym wyjątkiem, kiedy otrzymujący świadczenie ma obowiązek zwrotu części lub całości zasiłku jest sytuacja, w której dochód wnoszącego o świadczenie przekracza odpowiednie kryterium dochodowe, lecz z uwagi na szczególnie uzasadniony przypadek istnieje podstawa do udzielenia pomocy.

Preferowaną formą zwracania się o pomoc jest przedstawienie **wniosku na piśmie**. Mimo iż nie ma takiego obowiązku, zastosowanie formy pisemnej pomaga zachować prawidłowy przebieg procedury weryfikacji zgłoszenia oraz terminowe podjęcie ostatecznej decyzji.

Decyzja w każdej sprawie poprzedzona jest **wywiadem środowiskowym**. Wywiad taki przeprowadza pracownik socjalny w miejscu zamieszkania osoby lub rodziny albo w miejscu ich pobytu, w dniach roboczych, w godzinach pracy ośrodka pomocy społecznej albo w innym terminie uzgodnionym z osobą lub rodziną, za zgodą kierownika jednostki organizacyjnej pomocy społecznej. Wywiad środowiskowy przeprowadza się w celu zdobycia informacji o sytuacji materialnej i osobistej

wnioskującego. W tym celu osoba ubiegająca się o zasiłek ma obowiązek przedstawić pracownikowi socjalnemu stosowne dokumenty (m.in. dowód potwierdzający tożsamość, zaświadczenie o dochodach czy, w przypadku rodziców, dokumenty dotyczące ich dzieci). Jeśli zainteresowany ubiega się o świadczenie po raz kolejny lub gdy nastąpiła zmiana danych podanych podczas poprzedniego wywiadu, dokonuje się aktualizacji wywiadu. W przypadku zaś osób korzystających ze stałych form pomocy aktualizację sporządza się nie rzadziej niż co 6 miesięcy, nawet jeśli nie nastąpiła zmiana danych.

Wzory formularzy z pytaniami, które zadawane są zainteresowanym podczas wywiadu środowiskowego określa Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 czerwca 2012 r. w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego (Dz.U. 2012, poz. 712).

Wywiad środowiskowy przeprowadza się w ciągu 14 dni od otrzymania przez ośrodek pomocy społecznej informacji o konieczności jego przeprowadzenia.

Decyzję o przyznaniu zasiłku podejmuje Dyrektor ośrodka pomocy społecznej, do którego osoba zwróciła się z wnioskiem o udzielenie pomocy. W przypadku negatywnej odpowiedzi, każdemu wnioskującemu przysługuje prawo złożenia odwołania od decyzji. Odwołanie należy złożyć w ciągu 14 dni od daty wydania przez Dyrektora decyzji do Samorządowego Kolegium Odwoławczego. Szczegółowe informacje dotyczące sposobu składania odwołań powinny znajdować się w decyzji.

Jeśli osoba, której dotyczyło postępowanie uzna, że pracownik socjalny przeprowadzający wywiad środowiskowy zachował się w sposób niewłaściwy bądź naruszył obowiązujące go przepisy może złożyć na niego skargę do Dyrektora ośrodka pomocy społecznej, w którym zatrudniony jest pracownik.

Należy jednak pamiętać, że **pomoc może nie zostać przyznana z winy wnioskującego, a świadczenie już udzielone może zostać cofnięte**. Dzieje się tak w przypadkach, gdy wnioskujący:

- odmówił złożenia oświadczenia o uzyskiwanych dochodach i stanie majątkowym,
- nie współpracuje z pracownikiem socjalnym w rozwiązywaniu trudnej sytuacji życiowej,

- odmówił zawarcia kontraktu socjalnego lub nie dotrzymuje jego postanowień,
- jako osoba bezrobotna bez uzasadnienia odmówił podjęcia zatrudnienia, innej pracy zarobkowej lub wykonywania prac użytecznych społecznie,
- jako osoba uzależniona bez uzasadnienia odmówił podjęcia leczenia odwykowego w zakładzie leczenia odwykowego.

Ponadto, w przypadku stwierdzenia przez pracownika socjalnego marnotrawienia przyznanych świadczeń, ich celowego niszczenia lub korzystania w sposób niezgodny z przeznaczeniem bądź marnotrawienia własnych zasobów finansowych, świadczenia mogą zostać ograniczone, organ może odmówić ich przyznania lub przyznać pomoc w formie niepieniężnej.

Osoba korzystająca ze świadczeń pomocy społecznej ma obowiązek niezwłocznego poinformowania GOPS-u, który przyznał świadczenie, o każdej zmianie w sytuacji osobistej, dochodowej i majątkowej, która wiąże się z podstawą do przyznania świadczenia.

Należy zwrócić uwagę, że przy określaniu kryteriów niezbędnych do spełnienia przez osoby ubiegająca się o zasiłek, ustawodawca określił **odrębną definicję dochodu**. W myśl stosowanych przepisów Ustawy o pomocy społecznej za dochód uważa się sumę miesięcznych przychodów z miesiąca poprzedzającego złożenie wniosku lub w przypadku utraty dochodu z miesiąca, w którym wniosek został złożony, bez względu na tytuł i źródło ich uzyskania pomniejszoną o:

- miesięczne obciążenie podatkiem dochodowym od osób fizycznych,
- składki na ubezpieczenie zdrowotne oraz społeczne,
- kwotę alimentów świadczonych na rzecz innych osób.

Do kwoty dochodu nie wlicza się:

- jednorazowego pieniężnego świadczenia socjalne,
- zasiłku celowego,
- wartości pomocy materialnej mającej charakter socjalny albo motywacyjny, przyznawanej na podstawie przepisów o systemie oświaty,
- wartości świadczenia w naturze,

- wartości świadczenia przysługującego osobie bezrobotnej z tytułu wykonywanych prac społecznie użytecznych,
- dochodu z powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha przeliczeniowego.

Zasiłki ogólne, dla osób w trudnej sytuacji życiowej, dzieli się na:

- zasiłki stałe
- zasiłki okresowe
- zasiłki celowe.

1.1. Zasiłek stały

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 37 Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2015, poz. 163 ze zm.)

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2012 roku w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz. U. 2012, poz. 823).

Zasiłek stały jest świadczeniem obligatoryjnym, wydawanym każdemu, kto spełnia niżej wymienione kryteria.

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE ?

- osobie pełnoletniej samotnie gospodarującej
- osobie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy

jeżeli jej dochód jest niższy od **kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej (542 zł miesięcznie)**

- osobie pełnoletniej pozostającej w rodzinie
- osobie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy

jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie jest niższy od **kryterium dochodowego na osobę w rodzinie (456 zł miesięcznie)**.

Zasiłek jest bezwrotny.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, osobie lub rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe może być przyznany zasiłek pod warunkiem wyrażenia zgody na zwrot części lub całości kwoty zasiłku.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

- W przypadku osób samotnie gospodarujących kwotę zasiłku stanowi różnica między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej (542 zł miesięcznie), a dochodem tej osoby, z zastrzeżeniem, że **kwota zasiłku nie może być wyższa niż 529 zł miesięcznie**.

Przykład 1:

Dochód osoby samotnie gospodarującej wynosi 300 zł. Kwotę tę należy odjąć od kwoty kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej.

$$542 \text{ zł} - 300 \text{ zł} = 242 \text{ zł}$$

Kwota 242 zł to wysokość przysługującego zasiłku stałego.

Przykład 2:

Dochód osoby samotnie gospodarującej wynosi 10 zł. Kwotę tę należy odjąć od kwoty kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej.

$$542 \text{ zł} - 10 \text{ zł} = 532 \text{ zł}$$

Jednak zgodnie z ograniczeniem, z którego wynika, że **kwota zasiłku nie może być wyższa niż 529 zł** miesięcznie, uzyskaną wartość należy automatycznie zmniejszyć do wysokości 529 zł.

Kwota 529 zł to wysokość przysługującego zasiłku stałego.

- W przypadku osób żyjących w wieloosobowym gospodarstwie domowym kwotę zasiłku stanowi różnica między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie (456 zł miesięcznie) pomnożonym przez liczbę osób w rodzinie a łącznym dochodem rodziny.

Przykład 1:

W 3 osobowej rodzinie łączny dochód wynosi 900 zł. Kryterium dochodowe należy pomnożyć przez liczbę osób w rodzinie:

$$456 \text{ zł} \times 3 \text{ os.} = 1368 \text{ zł}$$

$$1368 \text{ zł} - 900 \text{ zł} = 468 \text{ zł}$$

Kwota 468 zł to wysokość przysługującego zasiłku stałego.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie.

W przypadku zbiegu uprawnień do zasiłku stałego i renty socjalnej, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania, zasiłek stały nie przysługuje.

UWAGI:

Kwoty podane powyżej (wysokość kryterium dochodowego oraz maksymalna wysokość świadczenia) ustalane są co trzy lata na podstawie Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej. Obowiązujące kwoty weszły w życie 1 października 2012 roku. Ich zmiana powinna mieć miejsce jesienią 2015 roku, zgodnie z zasadą weryfikacji kryteriów dochodowych oraz wysokości świadczeń co trzy lata.

1.2. Zasiłek okresowy

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 38 Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2015, poz. 163 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE ?

- Osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od **kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej (542 zł miesięcznie)**.
- Rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny (**dochód na osobę w rodzinie to maksymalnie 456 zł miesięcznie**).

W szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego.

Zasiłek jest bezwrotny.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, osobie lub rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe może być przyznany zasiłek pod warunkiem wyrażenia zgody na zwrot części lub całości kwoty zasiłku.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

- W przypadku osób samotnie gospodarujących kwotę zasiłku ustala się do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej, a dochodem tej osoby, z tym że **kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie**.
- W przypadku osób żyjących w wieloosobowym gospodarstwie domowym kwotę zasiłku ustala się do wysokości różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie pomnożonym przez liczbę osób w rodzinie a łącznym dochodem rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż połowa różnicy wysokości właściwego kryterium dochodowego i wysokości dochodu uprawnionego do pobierania zasiłku.

Przykład 1:

Dochód osoby samotnie gospodarującej wynosi 300 zł. Kryterium dochodowe w tym przypadku wynosi 542 zł miesięcznie.

$$542 \text{ zł} - 300 \text{ zł} = 242 \text{ zł}$$

Maksymalna wysokość zasiłku okresowego wynosi 242 zł.

Gwarantowana wysokość zasiłku stanowi 50% otrzymanej wartości, czyli 121 zł.

Przykład 2:

Łączny dochód trzyosobowej rodziny wynosi 1000 zł. Kryterium dochodowe należy pomnożyć przez liczbę osób w rodzinie.

$$456 \text{ zł} \times 3 \text{ os.} = 1368 \text{ zł}$$

$$1368 \text{ zł} - 1000 \text{ zł} = 368 \text{ zł}$$

Maksymalna wysokość zasiłku okresowego wynosi 368 zł.

Gwarantowana wysokość zasiłku stanowi 50% otrzymanej wartości, czyli 184 zł.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie.

W sytuacji, gdy osoba pobierająca zasiłek okresowy podejmie zatrudnienie, zasiłek jest wypłacany nadal, niezależnie od dochodu, do dnia wynikającego z decyzji przyznającej zasiłek okresowy, nie dłużej niż do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba została zatrudniona.

UWAGI:

Kwoty podane powyżej (wysokość kryterium dochodowego oraz maksymalna wysokość świadczenia) są zmienne. Kolejna aktualizacja przewidziana jest na jesień 2015 roku. Informacji o aktualnie obowiązujących stawkach udzielają pracownicy opieki społecznej.

OKRES PRZYSŁUGIWANIA ŚWIADCZENIA:

Czas, na jaki przyznawany jest zasiłek okresowy ustala ośrodek pomocy społecznej na podstawie indywidualnej oceny.

1.3. Zasiłek celowy

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 39 - 40 Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2015, poz. 163 ze zm.)

W JAKIM CELU PRYZYNAWANE JEST ŚWIADCZENIE?

- zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej
- pokrycia części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu
- pokrycia kosztów pogrzebu
- pokrycia części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne przez osoby bezdomne i inne niemające dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia
- realizacji postanowień kontraktu socjalnego
- pokrycia strat poniesionym w wyniku zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej

Zasiłek celowy na pokrycie strat poniesionych w wyniku zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej, może być przyznany niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi.

Zasiłek celowy przyznany w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego może być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną.

Zasiłek celowy może być również przyznany w formie biletu kredytowanego.

1.4. Specjalny zasiłek celowy

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 41 Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2015 poz. 163 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE?

W szczególnie uzasadnionych przypadkach osobom lub rodzinom o dochodach przekraczających kryterium dochodowe.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

Wysokość specjalnego zasiłku celowego nie może przekroczyć odpowiednio kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej (542 zł miesięcznie) lub kryterium dochodowego na jedną osobę w rodzinie (456 zł miesięcznie na jedną osobę w rodzinie).

Zasiłek jest bezzwrotny.

2. Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka („becikowe”)

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 15b Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2015, poz. 114 ze zm.)

Becikowe jest świadczeniem obligacyjnym.

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE ?

Matce lub ojcu, opiekunowi prawnemu lub opiekunowi faktycznemu z tytułu urodzenia się żywego dziecka, gdy dochód na osobę w rodzinie (w roku kalendarzowym poprzedzającym rok złożenia wniosku) nie przekracza 1 922 zł netto.

Niezbędne jest, aby kobieta pozostawała pod opieką medyczną nie później niż od 10 tygodnia ciąży do porodu. Taką opiekę należy potwierdzić zaświadczeniem, którego wzór określony został w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 14 września 2010 roku w sprawie formy opieki medycznej nad kobietą w ciąży, uprawniającej do dodatku z tytułu urodzenia dziecka oraz wzoru zaświadczenia potwierdzającego pozostawanie pod tą opieką (Dz. U. z 2010 r., Nr 183, poz. 1234).

Obowiązujący wzór zaświadczenia dostępny jest w powoływanym Rozporządzeniu, które można znaleźć pod adresem:

<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20101831234>

KIEDY ŚWIADCZENIE NIE PRZYSŁUGUJE?

Becikowe nie przysługuje, jeśli członkowi rodziny należy się za granicą świadczenie z tytułu urodzenia dziecka, chyba że przepisy międzynarodowe o zabezpieczeniu społecznym stanowią inaczej.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

1000 zł przyznawane jednorazowo

W przypadku wystąpienia o przysposobienie więcej niż jednego dziecka lub urodzenia więcej niż jednego dziecka podczas jednego porodu świadczenie przysługuje na każde dziecko.

Wniosek o wypłatę becikowego należy złożyć do gminnego ośrodka pomocy społecznej w terminie maksymalnie 12 miesięcy od dnia narodzin dziecka.

Opiekunowie prawni bądź faktyczni dziecka przysposobionego powinni złożyć stosowny wniosek w terminie maksymalnie 12 miesięcy od dnia objęcia dziecka opieką albo przysposobienia, nie później jednak niż przed ukończeniem przez dziecko 18. roku życia.

3. Zasiłek rodzinny

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 4 – 7 Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U 2015, poz. 114 ze zm.)

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 sierpnia 2012 roku w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny oraz wysokości świadczeń rodzinnych (Dz. U. 2012, poz. 959)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE?

Zasiłek rodzinny przysługuje rodzicom, jednemu z rodziców, opiekunowi prawnemu lub faktycznemu dziecka albo osobie uczącej się, jeżeli:

- dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się **nie przekracza kwoty 574 zł** lub
- członkiem rodziny jest dziecko z orzeczoną niepełnosprawnością, a dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się **nie przekracza kwoty 664 zł**.

Zasiłek przysługuje również osobom, które pobierały zasiłek w poprzednim okresie zasiłkowym, a których dochód jest wyższy od kwoty uprawniającej do pobierania zasiłku, jednakże nie więcej niż o wysokość najniższego zasiłku rodzinnego przysługującego w okresie, na który jest wypłacany.

Przykład 1:

Małżeństwo z jednym 4 – letnim dzieckiem, które pobierało zasiłek rodzinny w poprzednim okresie, osiąga miesięczny dochód na poziomie 1750 zł. Kryterium dochodowe należy pomnożyć przez liczbę osób w rodzinie.

$$574\text{zł} \times 3 \text{ os.} = 1722 \text{ zł}$$

Wysokość najniższego zasiłku rodzinnego to zgodnie z Ustawą 77 zł miesięcznie.

Różnica między dochodem rodziny (1750 zł) a kryterium dochodowym rodziny (1722 zł) jest mniejsza niż wysokość przysługującego zasiłku (77 zł) i wynosi 28 zł, zatem rodzinie przysługuje zasiłek.

Przykład 2:

Miesięczny dochód osoby uczącej się, która pobierała zasiłek rodzinny w poprzednim okresie, wynosi 750 zł. Kryterium dochodowe dla tej osoby to 574 zł miesięcznie, a wysokość najniższego zasiłku rodzinnego zgodnie z Ustawą wynosi 77 zł miesięcznie.

Różnica między dochodem osoby (750 zł) a kryterium dochodowym (574 zł) jest większa niż wysokość przysługującego zasiłku (77 zł) i wynosi 176 zł, zatem osobie zasiłek nie przysługuje.

W przypadku utraty dochodu (w roku kalendarzowym poprzedzającym okres zasiłkowy lub po tym roku) przez członka rodziny, osobę uczącą się lub dziecko pozostające pod opieką opiekuna prawnego, przy ustalaniu dochodu nie uwzględnia się dochodu utraconego.

W przypadku, gdy członek rodziny przebywa w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie, ustalając dochód rodziny w przeliczeniu na osobę, nie uwzględnia się osoby przebywającej w tej instytucji.

W przypadku ustalania dochodu z gospodarstwa rolnego, przyjmuje się, że z 1 ha przeliczeniowego uzyskuje się dochód miesięczny w wysokości 1/12 dochodu ogłaszanego corocznie w drodze obwieszczenia przez Prezesa GUS na podstawie art. 18 Ustawy z dnia 15 listopada 1984 roku o podatku rolnym (Dz. U. 1984, nr 52, poz. 268 ze zm.)

W przypadku, gdy rodzina lub osoba ucząca się uzyskuje dochody z gospodarstwa rolnego oraz dochody pozarolnicze, dochody te sumuje się.

W przypadku, gdy prawo do świadczeń rodzinnych ustala się na dziecko pozostające pod opieką opiekuna prawnego, ustalając dochód uwzględnia się tylko dochód dziecka.

KIEDY ŚWIADCZENIE NIE PRZYSŁUJE?

- osobą ubiegającą się o pomoc jest kobieta pomiędzy 16. a 18. rokiem życia pozostająca w związku małżeńskim
- osobą ubiegającą się o pomoc jest osoba ucząca się pozostająca w związku małżeńskim

- dziecko zostało umieszczone w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie albo w pieczy zastępczej
- osoba ucząca się została umieszczona w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie
- pełnoletnie dziecko lub osoba ucząca się jest uprawniona do zasiłku rodzinnego na własne dziecko
- osobie samotnie wychowującej dziecko nie zostało zasądzone świadczenie alimentacyjne na rzecz dziecka od jego rodzica, chyba że:
  - rodzice lub jedno z rodziców dziecka nie żyje
  - ojciec dziecka jest nieznan
  - powództwo o ustalenie świadczenia alimentacyjnego od drugiego z rodziców zostało oddalone
  - sąd zobowiązał jednego z rodziców do ponoszenia całkowitych kosztów utrzymania dziecka i nie zobowiązał drugiego z rodziców do świadczenia alimentacyjnego na rzecz tego dziecka
- członkowi rodziny przysługuje na dziecko zasiłek rodzinny za granicą, chyba że przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego lub dwustronne umowy o zabezpieczeniu społecznym stanowią inaczej

OKRES PRZYSŁUGIWANIA ŚWIADCZENIA:

Zasiłek przysługuje uprawnionym osobom **do ukończenia przez dziecko:**

- 18 roku życia
- nauki w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21 roku życia
- 24 roku życia, jeżeli dziecko kontynuuje naukę w szkole lub szkole wyższej

KTO UDZIELA POMOCY ?

Z wnioskiem o przyznanie zasiłku rodzinnego należy zwrócić się do właściwego miejscowo **Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR)**.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

Miesięcznie wysokość zasiłku rodzinnego wynosi:

- 77,00 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5. roku życia
- 106,00 zł na dziecko w wieku powyżej 5. roku życia do ukończenia 18. roku życia
- 115,00 zł na dziecko w wieku powyżej 18. roku życia do ukończenia 24. roku życia

Jeśli w trakcie okresu zasiłkowego dziecko osiągnęło wiek powodujący przejście do następnej grupy wiekowej, zasiłek rodzinny wypłaca się w wysokości odpowiadającej nowej grupie wiekowej dziecka, od miesiąca następującego po miesiącu, w którym nastąpiła ta zmiana.

DO ZASIŁKU RODZINNEGO PRZYSŁUGUJĄ DODATKI Z TYTUŁU:*

- opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego – 400 zł miesięcznie
- samotnego wychowywania dziecka 170 zł lub 250 zł miesięcznie, jednak nie więcej niż 340 zł lub 500 zł na wszystkie dzieci miesięcznie wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej – 80 zł miesięcznie
- kształcenie i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego– 60 zł lub 80 zł miesięcznie
- rozpoczęcia roku szkolnego – 100 zł raz w roku
- podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania– 50 lub 90 zł miesięcznie

*Rada gminy może podjąć decyzję o podwyższeniu wysokości dodatków, o których mowa powyżej. Informacja na ten temat powinna być dostępna w każdym urzędzie gminy.

Dodatkowe informacje oraz wzór wniosku o ustalenie prawa do pobierania zasiłku rodzinnego oraz przysługujących dodatków dostępne są pod adresem: http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/public/1_NOWA%20STRONA/Polityka%20rodzinna/swiadczenia%20rodzinne/rozp%20SR%2001.01.2012.pdf

3.1. Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 10 Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2015, poz. 114 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE?

Matce lub ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka uprawnionemu do urlopu wychowawczego, jeżeli dziecko pozostaje pod jego faktyczną opieką w okresie korzystania z urlopu wychowawczego.

KIEDY ŚWIADCZENIE NIE PRZYSŁUGUJE?

- osoba uprawniona, bezpośrednio przed uzyskaniem prawa do urlopu wychowawczego pozostawała w stosunku pracy przez **okres krótszy niż 6 miesięcy**,
- osoba uprawniona podjęła lub kontynuuje zatrudnienie lub inną pracę zarobkową, która uniemożliwia sprawowanie osobistej opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego,
- dziecko zostało umieszczone w placówce zapewniającej całodobową opiekę, w tym w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym i korzysta w niej z całodobowej opieki przez więcej niż 5 dni w tygodniu, z wyjątkiem dziecka przebywającego w zakładzie opieki zdrowotnej,
- osoba w okresie urlopu wychowawczego korzysta z zasiłku macierzyńskiego.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

400 zł miesięcznie

Dodatek przysługujący za niepełnie miesiące kalendarzowe wypłaca się w wysokości 1/30 dodatku miesięcznego za każdy dzień, a należną kwotę zaokrągla się do 10 groszy w górę.

OKRES PRZYSŁUGIWANIA ŚWIADCZENIA:

- 24 miesiące kalendarzowe
- 36 miesięcy kalendarzowych, jeżeli uprawniony sprawuje opiekę nad więcej niż jednym dzieckiem urodzonym podczas jednego porodu
- 72 miesiące kalendarzowe, jeżeli uprawniony sprawuje opiekę nad dzieckiem legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo o znacznym stopniu niepełnosprawności

3.2. Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 11a Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2015, poz. 114 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE?

Matce, ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka lub opiekunowi prawnemu dziecka, który wychowuje je samotnie, **jeżeli nie zostało zasądzone świadczenie alimentacyjne na rzecz dziecka od drugiego z rodziców, ponieważ:**

- drugi z rodziców nie żyje,
- ojciec dziecka jest nieznan,
- powództwo o ustalenie świadczenia alimentacyjnego od drugiego z rodziców zostało oddalone.

Dodatek przysługuje również osobie uczącej się, jeżeli oboje rodzice osoby uczącej się nie żyją.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

- 170 zł miesięcznie na dziecko, ale nie więcej niż 340 zł na wszystkie dzieci
- W przypadku dziecka legitymującego się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, kwotę dodatku zwiększa

- się o 80 zł na dziecko (łączna wysokość świadczenia to 250 zł miesięcznie), ale nie więcej niż o 160 zł na wszystkie dzieci (łączna wysokość świadczenia to 500 zł miesięcznie)

UWAGI:

W przypadku wyboru dodatku z tytułu samotnego wychowania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania, dodatek nie przysługuje na żadne dziecko w rodzinie.

3.3. Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 12a Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2015, poz. 114 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE?

Matce lub ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka na trzecie i każde następne dziecko uprawnione do zasiłku rodzinnego.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

80 zł miesięcznie na trzecie dziecko i każde następne

3.4. Dodatek na kształcenie i rehabilitację dziecka niepełnosprawnego

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 13 Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2015, poz. 114 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE?

Matce lub ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka, a także osobie uczącej się na pokrycie zwiększonych wydatków związanych z rehabilitacją lub kształceniem dziecka w wieku:

- do ukończenia 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności
- powyżej 16. roku życia, a do ukończenia 24. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

- 60 zł miesięcznie na dziecko w wieku do ukończenia 5. roku życia
- 80 zł miesięcznie na dziecko, które ukończyło 5. roku życia, a nie ukończyło 24. roku życia

3.5. Dodatek na rozpoczęcie roku szkolnego

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 14 Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2015, poz. 114 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE?

Matce lub ojcu opiekunowi faktycznemu dziecka lub opiekunowi prawnemu dziecka, a także osobie uczącej się na częściowe pokrycie wydatków związanych z rozpoczęciem w szkole nowego roku szkolnego lub dla dziecka rozpoczynającego roczne przygotowanie przedszkolne.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

100 zł raz w roku

Wniosek o wypłatę dodatku należy złożyć do dnia zakończenia okresu zasiłkowego, w którym rozpoczęto rok szkolny albo roczne przygotowanie przedszkolne.

3.6. Dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 15 Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2015, poz. 114 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE ?

Matce lub ojcu dziecka, opiekunowi faktycznemu dziecka lub opiekunowi prawnemu dziecka, a także osobie uczącej się:

- w związku z zamieszkiwaniem w miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły ponadgimnazjalnej lub szkoły artystycznej, w której realizowany jest obowiązek nauki, a także szkoły podstawowej lub gimnazjum w przypadku dziecka lub osoby uczącej się, legitymującej się orzeczeniem o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności
- w związku z dojazdem z miejsca zamieszkania do miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły, w przypadku dojazdu do szkoły ponadgimnazjalnej, a także szkoły artystycznej, w której realizowany jest obowiązek szkolny i obowiązek nauki w zakresie odpowiadającym nauce w szkole ponadgimnazjalnej

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

- a) 90 zł miesięcznie na dziecko w związku z zamieszkiwaniem w miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły ponadgimnazjalnej lub szkoły artystycznej, w której realizowany jest obowiązek szkolny i obowiązek nauki, a także szkoły podstawowej lub gimnazjum w przypadku dziecka lub osoby uczącej się,

legitymującej się orzeczeniem o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności,

- b) 50 zł miesięcznie na dziecko w związku z dojazdem z miejsca zamieszkania do miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły, w przypadku dojazdu do szkoły ponadgimnazjalnej, a także szkoły artystycznej, w której realizowany jest obowiązek szkolny i obowiązek nauki w zakresie odpowiadającym nauce w szkole ponadgimnazjalnej.

Świadczenie wypłacane jest przez 10 miesięcy w roku w okresie pobierania nauki od września do czerwca następnego roku kalendarzowego.

3.7. Dodatek z tytułu urodzenia dziecka

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 9 Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2015, poz. 114 ze zm.)

Świadczenie to nie jest tożsame z **Jednorazową zapomogą z tytułu urodzenia się dziecka – tzw. becikowym** i może być pobrane niezależnie od niego. Przysługuje jedynie osobom korzystającym z zasiłku rodzinnego jako dodatek do tego świadczenia.

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE?

Matce, ojcu lub opiekunowi prawnemu dziecka. Dodatek przysługuje również opiekunowi faktycznemu dziecka w wieku do ukończenia przez dziecko pierwszego roku życia, jeżeli dodatek nie został przyznany rodzicom lub opiekunowi prawnemu dziecka.

Niezbędne jest, aby kobieta pozostawała pod opieką medyczną nie później niż od 10 tygodnia ciąży do porodu. Taką opiekę należy potwierdzić zaświadczeniem, którego wzór określony został w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 14 września 2010 roku w sprawie formy opieki medycznej nad kobietą w ciąży, uprawniającej do dodatku

z tytułu urodzenia dziecka oraz wzoru zaświadczenia potwierdzającego pozostawanie pod tą opieką (Dz. U. z 2010 r., Nr 183, poz. 1234).

Obowiązujący wzór zaświadczenia dostępny jest w powoływanym Rozporządzeniu, które można znaleźć pod adresem:

<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20101831234>

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

1000 zł jednorazowo

W przypadku wystąpienia o przysposobienie więcej niż jednego dziecka lub urodzenia więcej niż jednego dziecka podczas jednego porodu dodatek przysługuje na każde dziecko.

4. Świadczenie pielęgnacyjne

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 17 Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2015, poz. 114 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE?

- matce lub ojcu,
- opiekunowi faktycznemu dziecka,
- osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- innym osobom, na którym zgodnie z przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności,

którzy zrezygnowali z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej lub nie podejmują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu opiekowania się osobom legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji lub edukacji.

W przypadku gdy:

- rodzice osoby wymagającej opieki nie żyją, zostali pozbawieni praw rodzicielskich, są małoletni lub legitymują się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności **oraz**
- nie ma faktycznego opiekuna dziecka lub osoby będącej rodziną zastępczą lub legitymuje się on/ona orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności,

świadczenie pielęgnacyjne przysługuje osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym, a nie są one spokrewnione w pierwszym stopniu z osobą wymagającą opieki.

KIEDY ŚWIADCZENIE NIE PRZYSŁUGUJE?

Należy pamiętać, że świadczenie nie przysługuje, jeżeli osoba sprawująca opiekę:

- ma ustalone prawo do emerytury, renty, renty rodzinnej z tytułu śmierci małżonka przyznanej w przypadku zbiegu prawa do renty rodzinnej i innego świadczenia emerytalno-rentowego, renty socjalnej, zasiłku stałego, nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego,
- ma ustalone prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego, świadczenia pielęgnacyjnego lub zasiłku dla opiekuna, o którym mowa w ustawie o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów.

Świadczenie nie należy się również w sytuacji, gdy osoba, nad którą sprawowana jest opieka:

- pozostaje w związku małżeńskim, chyba że współmałżonek legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności,
- została umieszczona w rodzinie zastępczej, z wyjątkiem rodziny zastępczej spokrewnionej, rodzinnym domu dziecka albo, w związku z koniecznością kształcenia, rewalidacji lub rehabilitacji, w placówce zapewniającej całodobową opiekę, w tym w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, z wyjątkiem podmiotu wykonującego działalność leczniczą i korzysta w niej z całodobowej opieki przez więcej niż 5 dni w tygodniu.

A ponadto, gdy:

- na osobę wymagającą opieki inna osoba ma ustalone prawo do wcześniejszej emerytury,
- członek rodziny osoby sprawującej opiekę ma ustalone prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego, specjalnego zasiłku opiekuńczego, świadczenia pielęgnacyjnego lub prawo do zasiłku dla opiekuna, o którym mowa w ustawie o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów,,

- na osobę wymagającą opieki inna osoba jest uprawniona za granicą do świadczenia na pokrycie wydatków związanych z opieką, chyba że przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego lub dwustronne umowy o zabezpieczeniu społecznym stanowią inaczej.

UWAGA!

Zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 października 2014 roku, począwszy od dnia 23 października 2014 roku zakazano różnicowania prawa do otrzymywania świadczenia pielęgnacyjnego osób sprawujących opiekę nad osobą niepełnosprawną, ze względu na moment powstania niepełnosprawności.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

Świadczenie pielęgnacyjne wypłacane jest co miesiąc w wysokości 1200 zł netto (1576 zł brutto) w okresie od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2015 roku.

Za niepełne miesiące kalendarzowe wypłaca się 1/30 wysokości świadczenia za każdy dzień, a ostateczną kwotę zaokrągla się do 10 groszy w górę.

Decyzja o przyznaniu świadczenia pielęgnacyjnego nie jest uzależniona od kryterium dochodowego.

Kolejna waloryzacja wysokości świadczenia powinna mieć miejsce w styczniu 2017 roku. Kolejne będą następowały co roku tak aby wyrównać, a następnie utrzymać wysokość świadczenia pielęgnacyjnego i minimalnego wynagrodzenia za pracę. Ważna informacja dla beneficjentów jest taka, że nie będą oni musieli pamiętać o składaniu jakichkolwiek dokumentów w celu uzyskania wyższego świadczenia. Podwyższenie kwoty świadczenia pielęgnacyjnego będą dokonywały automatycznie urzędy gmin.

5. Specjalny zasiłek opiekuńczy

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 16a Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2015, poz. 114 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ZASIŁEK?

Osobom, na których, godnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym, ciąży obowiązek alimentacyjny, jeżeli zdecydują się zrezygnować z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej lub nie podejmują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością sprawowania stałej opieki nad osobami legitymującymi się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

KIEDY SPECJALNY ZASIŁEK OPIEKUŃCZY NIE PRZYSŁUGUJE?

Należy pamiętać, że specjalny zasiłek opiekuńczy nie przysługuje, jeżeli osoba sprawująca opiekę:

- ma ustalone prawo do emerytury, renty, renty rodzinnej z tytułu śmierci małżonka przyznanej w przypadku zbiegu prawa do renty rodzinnej i innego świadczenia emerytalno-rentowego, renty socjalnej, zasiłku stałego, nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego, ma ustalone prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego, świadczenia pielęgnacyjnego lub zasiłku dla opiekuna, o którym mowa w ustawie o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów.

Specjalny zasiłek opiekuńczy nie należy się również w sytuacji, gdy osoba, nad którą sprawowana jest opieka:

- została umieszczona w rodzinie zastępczej, z wyjątkiem rodziny zastępczej spokrewnionej, rodzinnym domu dziecka albo w związku z koniecznością kształcenia, rewalidacji lub rehabilitacji, w placówce zapewniającej całodobową

opiekę, w tym w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, z wyjątkiem podmiotu wykonującego działalność leczniczą i korzysta w niej z całodobowej opieki przez więcej niż 5 dni w tygodniu.

A ponadto, gdy:

- na osobę wymagającą opieki inna osoba ma ustalone prawo do wcześniejszej emerytury,
- członek rodziny osoby sprawującej opiekę ma ustalone prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego, specjalnego zasiłku opiekuńczego lub świadczenia pielęgnacyjnego,
- na osobę wymagającą opieki inna osoba jest uprawniona za granicą do świadczenia na pokrycie wydatków związanych z opieką, chyba że przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego lub dwustronne umowy o zabezpieczeniu społecznym stanowią inaczej.

WARUNEK PRYZNANIA SPECJALNEGO ZASIŁKU OPIEKUŃCZEGO:

Specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje, jeżeli łączny dochód rodziny osoby sprawującej opiekę oraz rodziny osoby wymagającej opieki w przeliczeniu na osobę nie przekracza kryterium dochodowego, czyli kwoty 664 złotych.

W przypadku, gdy łączny dochód rodziny osoby sprawującej opiekę oraz rodziny osoby wymagającej opieki w przeliczeniu na osobę przekracza kwotę uprawniającą daną osobę do specjalnego zasiłku opiekuńczego o kwotę niższą lub równą kwocie odpowiadającej najniższemu zasiłkowi rodzinnemu przysługującemu w okresie, na których jest ustalany (obecnie 77 zł), specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje, jeżeli przysługiwał w poprzednim okresie zasiłkowym. W przypadku przekroczenia dochodu w kolejnym roku kalendarzowym specjalny zasiłek opiekuńczy nie przysługuje.

Należy zwrócić uwagę na sposób obliczania dochodu w przypadku weryfikacji spełnienia kryteriów dochodowych do otrzymania specjalnego zasiłku opiekuńczego.

W przypadku osoby wymagającej opieki, za dochód rodziny uznaje się dochody następujących członków rodziny:

1. gdy osoba wymagająca opieki jest małoletnia:

- a. osoby wymagającej opieki,
- b. rodziców osoby wymagającej opieki,
- c. małżonka rodzica osoby wymagającej opieki,
- d. osoby, z którą rodzic osoby wymagającej opieki wychowuje wspólne dziecko,
- e. pozostających na utrzymaniu osób, o których mowa powyżej, dzieci w wieku do ukończenia 25. roku życia,

z tym że do członków rodziny nie zalicza się dziecka pozostającego pod opieką opiekuna prawnego, dziecka pozostającego w związku małżeńskim, pełnoletniego dziecka posiadającego własne dziecko, a także rodzica osoby wymagającej opieki zobowiązanego tytułem wykonawczym pochodzącym lub zatwierdzonym przez sąd do alimentów na jej rzecz;

2. gdy osoba wymagająca opieki jest pełnoletnia:

- a. osoby wymagającej opieki,
- b. małżonka osoby wymagającej opieki,
- c. osoby, z którą osoba wymagająca opieki wychowuje wspólne dziecko,
- d. pozostających na utrzymaniu osób, o których mowa powyżej, dzieci w wieku do ukończenia 25. roku życia,

z tym że do członków rodziny nie zalicza się dziecka pozostającego pod opieką opiekuna prawnego, dziecka pozostającego w związku małżeńskim, a także pełnoletniego dziecka posiadającego własne dziecko.

Dodatkowo, w przypadku, gdy prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego ustala się na osobę znajdującą się pod opieką opiekunka prawnego lub umieszczoną w rodzinie zastępczej spokrewnionej (rozumianej zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej), uwzględnia się dochód rodziny osoby sprawującej opiekę oraz dochód osoby wymagającej opieki.

WYSOKOŚĆ SPECJALNEGO ZASIŁKU OPIEKUŃCZEGO:

Specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje w wysokości 520 zł miesięcznie.

Za niepełne miesiące kalendarzowe wypłaca się $1/30$ wysokości świadczenia za każdy dzień, a ostateczną kwotę zaokrągla się do 10 groszy w górę.

6. Zasiłek pielęgnacyjny

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 16 Ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2015, poz. 114 ze zm.)

Przyznawany jest w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE?

- niepełnosprawnemu dziecku
- osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności
- osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21. roku życia
- osobie powyżej 75. roku życia

KIEDY ŚWIADCZENIE NIE PRZYSŁUGUJE?

- osoba przebywa w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie
- osoba uprawniona jest do pobierania dodatku pielęgnacyjnego
- osoba pochodzi z rodziny, której członkom przysługują za granicą świadczenia na pokrycie wydatków związanych z pielęgnacją osoby, której dotyczy zasiłek, chyba że odrębne przepisy stanowią inaczej

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

153 zł miesięcznie

PROCEDURA POSTĘPOWANIA W SPRAWACH O PRYZNANIE I WYPŁATĘ ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH:

- ustalenie prawa do świadczeń rodzinnych oraz ich wypłata następują odpowiedni na wniosek małżonków, jednego z małżonków, rodziców, jednego z rodziców, opiekuna faktycznego dziecka, osoby uczącej się, pełnoletniej osoby niepełnosprawnej lub innej osoby upoważnionej do reprezentowania dziecka lub pełnoletniej osoby niepełnosprawnej, a także osób, na których zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym ciąży obowiązek alimentacyjny,
- wniosek składa się w urzędzie gminy lub miasta, właściwym ze względu na miejsce zamieszkania osoby składającej wniosek,
- do wniosku należy dołączyć zaświadczenia dokumentujące fakty wskazane we wniosku, np: zaświadczenie o dochodzie, oświadczenie o deklarowanych dochodach osiągniętych przez osoby podlegające przepisom o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiągniętych przez osoby fizyczne, inne zaświadczenia lub oświadczenia oraz dowody niezbędne do ustalenia prawa do świadczeń o dziecko – m.in. stwierdzające wiek dziecka, orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności, zaświadczenia o wysokości składek na ubezpieczenie zdrowotne; informacje, które dokładnie dokumenty należy załączyć do wniosku można uzyskać w każdym urzędzie gminy; **wzory dokumentów – zaświadczeń i oświadczeń – wraz z pouczeniami odnośnie sposobu ich wypełnienia dostępne są w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 10 sierpnia 2012 roku w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny oraz wysokości świadczeń rodzinnych, które można znaleźć pod adresem: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20130000003>,**
- jeśli złożony wniosek będzie miał braki lub błędy, wnioskodawca zostanie wezwany do ich usunięcia w terminie 14 dni od dnia otrzymania wezwania; niedochowanie tego terminu skutkuje pozostawieniem wniosku bez rozpatrzenia,
- jeżeli osoba składająca wniosek nie załączy do niego odpowiednich dokumentów, zostanie wezwana w terminie nie krótszym niż 14 i nie dłuższym niż 30 dni do uzupełnienia braków; niedochowanie tego terminu skutkuje pozostawieniem wniosku bez rozpatrzenia,
- jeśli organ, który podejmuje decyzje o przyznaniu świadczenia będzie miał wątpliwości odnośnie wydania decyzji w oparciu o przedstawione dokumenty,

może przeprowadzić dodatkowy wywiad (rodzinny wywiad środowiskowy może przeprowadzić również pracownik ośrodka pomocy społecznej),

- przy każdej zmianie w liczbie członków rodziny, w uzyskiwanym dochodzie lub w przypadku innych zmian mających wpływ na prawo do świadczenia, konieczne jest niezwłoczne powiadomienie o tym organu wypłacającego świadczenie rodzinne,

TERMINY WYPŁACANIA ŚWIADCZEŃ:

- świadczenia rodzinne wypłaca się nie później niż ostatniego dnia miesiąca, za który przyznane zostało świadczenie rodzinne,
- jeżeli wniosek został złożony po 10 dni miesiąca, świadczenie rodzinne za dany miesiąc wypłacane jest najpóźniej do ostatniego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym złożono wniosek,
- wnioski w sprawie ustalenia prawa do świadczeń rodzinnych na nowy okres zasiłkowy są przyjmowane od dnia 1 września każdego roku,
- w przypadku, gdy osoba ubiegająca się o świadczenia rodzinne na nowy okres zasiłkowy złoży wniosek wraz z dokumentami do dnia 30 września, ustalenie prawa do świadczeń rodzinnych oraz wypłata świadczeń przysługujących za listopad następuje do końca listopada,
- organ wypłacający świadczenia wstrzymuje ich wypłatę, jeśli wnioskodawca odmówił udzielenia lub nie udzielił we wskazanym terminie wyjaśnień co do okoliczności mających wpływ na decyzję o przyznaniu świadczenia rodzinnego,
- w przypadku udzielenia wyjaśnień przez wnioskodawcę, świadczenie wypłaca się od miesiąca, w którym wpłynęło wyjaśnienie, do końca okresu zasiłkowego, jeśli osoba spełnia warunki określone w ustawie,
- wstrzymuje się wypłatę świadczeń rodzinnych, jeżeli osoba uprawniona nie podejmuje świadczeń rodzinnych przez trzy kolejne miesiące kalendarzowe; jeżeli po upływie tego okresu uprawniona osoba zwróci się o wypłatę świadczenia, organ wypłaca świadczenie za cały okres wstrzymania, jeśli uprawniony spełnia wszystkie ustawowe warunki,
- jeżeli wznowienie wypłaty wstrzymanych świadczeń rodzinnych nie nastąpi do końca okresu zasiłkowego, prawo do świadczeń rodzinnych wygasa.

Wszystkie świadczenia rodzinne finansowane są z budżetu państwa.

Dodatkowe informacje wraz ze wzorem wniosku o przyznanie zasiłku pielęgnacyjnego dostępne są pod adresem: <http://www.mgops.pl/dokumenty/sr6.pdf>

7. Dodatek mieszkaniowy

Pomoc kierowana do osób, które nie są w stanie samodzielnie pokryć kosztów utrzymania mieszkania.

PODSTAWA PRAWNA:

Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o dodatkach mieszkaniowych (t.j. Dz. U. 2013, poz. 966 ze zm.)

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2001 roku w sprawie dodatków mieszkaniowych (Dz. U. 2001, nr 156, poz. 1817 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE:

- najemcom oraz podnajemcom lokali mieszkalnych (dotyczy to zarówno mieszkań będących własnością gminy - czyli lokali komunalnych, mieszkań będących własnością zakładu pracy - tzw. mieszkań zakładowych, jak i mieszkań w domu prywatnym czynszowym, mieszkań wynajmowanych na wolnym rynku),
- osobom mieszkającym w lokalach mieszkalnych, do których przysługuje im spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego (własnościowe lub lokatorskie),
- osobom mieszkającym w lokalach mieszkalnych znajdujących się w budynkach stanowiących ich własność i właścicielom samodzielnych lokali mieszkalnych,
- innym osobom mającym tytuł prawny do zajmowanego lokalu mieszkalnego i ponoszącym wydatki związane z jego zajmowaniem (na przykład na skutek umowy użyczenia),
- osobom zajmującym lokal mieszkalny bez tytułu prawnego, oczekującym na przysługujący im lokal zamienny albo socjalny.

KTO UDZIELA POMOCY?

Wniosek o przyznanie pomocy należy złożyć do wydziału lokalowego w urzędzie gminy bądź ośrodka pomocy społecznej (jeśli organ gminy powierzył mu realizację tego zadania).

Wójt, burmistrz lub prezydent (lub organ do tego upoważniony) przyznaje dodatek mieszkaniowy w drodze decyzji administracyjnej, w okresie 1 miesiąca od dnia wpłynięcia do organu wniosku.

Dodatek przyznawany jest maksymalnie na 6 miesięcy licząc od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu złożenia wniosku.

Właściciele domów jednorodzinnych otrzymują dodatek do rąk własnych, a w przypadku bloków mieszkalnych, dodatek wpływa na konto administratora budynku i pomniejsza w ten sposób należności osoby ubiegającej się o wsparcie.

W sytuacji, gdy mimo otrzymywanego dodatku osoba nie spłaca reszty zobowiązania wypłata dodatku zostaje wstrzymana. Jeśli osoba zobowiązana nie spłaci zadłużenia w ciągu 3 miesięcy decyzja o przyznaniu dodatku mieszkaniowego zostaje cofnięta, a osoba traci prawo do uzyskiwania pomocy z tego tytułu.

OD CZEGO ZALEŻY PRYZNANIE ZASIŁKU?

Otrzymanie dodatku mieszkaniowego uzależnione jest od dwóch kryteriów:

1) Wysokości średniego miesięcznego dochodu*

Średni dochód oblicza się sumując określone dochody brutto wszystkich członków gospodarstwa domowego z trzech ostatnich miesięcy, a następnie dzieląc przez 3 (liczba miesięcy) oraz przez liczbę członków gospodarstwa. Zasiłek należy się w gospodarstwach, w których tak wyliczony dochód na jedną osobę stanowi:

175% kwoty najniższej emerytury - dla osoby mieszkającej samotnie (gospodarstwo jednoosobowe) - obecnie 1540,79 zł brutto
125% kwoty najniższej emerytury - dla rodziny, w której są co najmniej dwie osoby (gospodarstwo wieloosobowe) - obecnie 1 100,56 zł brutto
Dochodem są wszystkie przychody po odliczeniu kosztów ich uzyskania oraz po odliczeniu składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe oraz na ubezpieczenie chorobowe, określonych w przepisach o systemie ubezpieczeń

społecznych, chyba że zostały już zaliczone do kosztów uzyskania przychodu. Do dochodu nie wlicza się świadczeń pomocy materialnej dla uczniów, dodatków dla sierot zupełnych, jednorazowych zapomóg z tytułu urodzenia się dziecka, pomocy w zakresie dożywiania, zasiłków pielęgnacyjnych oraz świadczeń z pomocy społecznej, dodatku mieszkaniowego, dodatku energetycznego oraz zapomogi pieniężnej, o której mowa w przepisach o zapomodze pieniężnej dla niektórych emerytów i rencistów.

Od 1 marca 2015 roku kwota najniższej emerytury w Polsce wynosi 880,45 zł miesięcznie.

UWAGI:

Należy pamiętać o regularnym sprawdzaniu aktualnych kwot, gdyż systematycznie ulegają one zmianom. Informacji należy szukać na stronie internetowej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (np. pod adresem: <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=52>) bądź u pracownika opieki społecznej.

O dodatek może ubiegać się również gospodarstwo, w którym dochód na jedną osobę przekracza dozwolone progi, ale wysokość nadwyżki jest mniejsza niż wysokość dodatku mieszkaniowego. Wtedy wysokość dodatku odpowiada różnicy między wyjściową kwotą dodatku mieszkaniowego a kwotą nadwyżki.

2) Powierzchni zajmowanego lokalu

Przy ustalaniu powierzchni (użytkowej) lokalu bierze się pod uwagę wszystkie pomieszczenia takie jak: pokoje, kuchnie, spiżarnie, przedpokoje, alkowy, hole, korytarze, łazienki i inne pomieszczenia służące potrzebom mieszkalnym i gospodarczym. Nie wlicza się jednak: balkonów, tarasów, szaf i schowków w ścianach, pralni, suszarni, wózkowni, strychów, piwnic i komórek na opał. Ustalona w ten sposób powierzchnia (użytkowa) nie może być większa niż powierzchnia określona ustawowo (powierzchnia normatywna).

Dopuszczalne limity w tym zakresie kształtują się następująco:

- Dla 1 osoby – 35m² powierzchni normatywnej
- Dla 2 osób – 40m² powierzchni normatywnej

- Dla 3 osób – 45m² powierzchni normatywnej
- Dla 4 osób – 55m² powierzchni normatywnej
- Dla 5 osób – 65m² powierzchni normatywnej
- Dla 6 osób – 70m² powierzchni normatywnej

W razie zamieszkiwania w lokalu mieszkalnym większej liczby osób dla każdej kolejnej osoby zwiększa się normatywną powierzchnię tego lokalu o 5 m².

Dodatek mieszkaniowy przysługuje także w sytuacji, gdy powierzchnia użytkowa lokalu mieszkalnego przekracza normatywną powierzchnię lokalu, ale nie więcej niż o:

- 30% (standardowo)
- 50% pod warunkiem, że udział powierzchni pokoi i kuchni w powierzchni użytkowej tego lokalu nie przekracza 60%.

Jeśli w lokalu mieszka osoba niepełnosprawna poruszająca się na wózku lub jeżeli niepełnosprawność wymaga zamieszkiwania w odrębnym pokoju, wielkość powierzchni normatywnej zwiększa się o 15 m². **O wymogu zamieszkiwania w oddzielnym pokoju orzekają powiatowe zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności.** W przypadku osób niepełnosprawnych, które legitymują się orzeczeniem zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności wydanym przed 23 listopada 2004 r. (lub orzeczeniem o niezdolności do pracy albo grupie inwalidzkiej, wydanym przed tą datą), konieczność zamieszkiwania w oddzielnym pokoju może być udokumentowana zaświadczeniem lekarskim lub opinią biegłego.

WYSOKOŚĆ DODATKU:

Nie ma odgórnie ustalonej kwoty dodatku mieszkaniowego dla wszystkich uprawnionych. Wyliczana jest ona indywidualnie, na podstawie dochodów brutto zainteresowanego oraz wysokości opłacanego czynszu.

Wysokość dodatku stanowi różnicę między wydatkami ponoszonymi przez gospodarstwo domowe w związku z zajmowaniem lokalu mieszkalnego, przypadającymi na normatywną powierzchnię użytkową zajmowanego lokalu mieszkalnego, a kwotą stanowiącą wydatki poniesione przez osobę otrzymującą dodatek w wysokości:

- 15% dochodów gospodarstwa domowego – w gospodarstwie jednoosobowym,

- 12% dochodów gospodarstwa domowego – w gospodarstwie 2-4 osobowym,
- 10% dochodów gospodarstwa domowego – w gospodarstwie 5-osobowym i większym.

Jeżeli średni miesięczny dochód jest równy lub wyższy od 150 % kwoty najniższej emerytury w gospodarstwie jednoosobowym i 100% tej kwoty w gospodarstwie wieloosobowym, lecz nie przekracza odpowiednich wysokości średnich miesięcznych dochodów, wówczas dla celów obliczenia dodatku mieszkaniowego przyjmuje się wydatki poniesione przez osobę otrzymującą dodatek w wysokości:

- 20% dochodów gospodarstwa domowego – w gospodarstwie jednoosobowym,
- 15% dochodów gospodarstwa domowego – w gospodarstwie 2-4 osobowym,
- 12% dochodów gospodarstwa domowego – w gospodarstwie 5-osobowym i większym.

Warto udać się do urzędu gminy, w którym pracownicy dysponują specjalnymi programami komputerowymi służącymi do wyliczania wysokości przysługującego dodatku.

Dodatkowe informacje wraz ze wzorem wniosku o przyznanie dodatku mieszkaniowego dostępne są m.in. pod adresem:

http://www.czarnadabrowka.pl/files/wniosek_o_przyznanie_dod_mieszkaniowego.pdf

8. Obniżka czynszu dla najemców o niskich dochodach

PODSTAWA PRAWNA:

Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (t.j. Dz. U 2013, poz. 150 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE?

Najemcom lokali wchodzących w skład publicznego zasobu mieszkaniowego, których średni dochód z ostatnich trzech miesięcy w przeliczeniu na jednego członka gospodarstwa domowego nie przekracza poziomu uchwalonego przez odpowiedni organ lub wojewodę. Kwota obniżki powinna być zróżnicowana w zależności od dochodów, jakie osiągane są w danym gospodarstwie domowym.

Ważne, aby najemca ubiegający się o przyznanie obniżki czynszu nie zalegał z żadnymi opłatami czynszowymi.

Wszystkie szczegółowe kwestie zależą od decyzji organów samorządu terytorialnego.

OKRES PRZYSŁUGIWANIA ŚWIADCZENIA:

Obniżkę przyznaje się na okres 12 miesięcy począwszy od pierwszego miesiąca przypadającego po dniu wpłynięcia wniosku o przyznanie obniżki. Po upływie okresu 12 miesięcy **można ubiegać się o odnowienie obniżki na kolejne okresy 12-miesięczne.**

Najemca ubiegający się o obniżkę czynszu zobowiązany jest do przedstawienia deklaracji co do wysokości dochodów członków gospodarstwa domowego. W razie wątpliwości co do wiarygodności danych przedstawionych w deklaracji, właściciel może zażądać od wnioskodawcy zaświadczenia od naczelnika właściwego miejscowo urzędu skarbowego o wysokości dochodów uzyskanych przez tę osobę oraz innych członków jej gospodarstwa domowego.

Należy pamiętać, że nawet po przyznaniu obniżki czynszu właściciel może od niej odstąpić, jeśli ustali w toku wywiadu środowiskowego, że występuje rażąca dysproporcja między niskimi dochodami wykazanymi w złożonej przez wnioskodawcę deklaracji a jego faktycznym stanem majątkowym wskazującym, że jest on w stanie

uiszczać czynsz nieobniżony, wykorzystując własne środki i posiadane zasoby finansowe.

Za złożenie niezgodnej z prawdą deklaracji, najemca zobowiązany jest zwrócić właścicielowi 200% kwoty nienależnie otrzymanego obniżenia czynszu.

Jeśli wnioskodawca nie złożył deklaracji lub nie dostarczył wymaganego przez właściciela zaświadczenia z urzędu skarbowego, obniżki czynszu nie udziela się, a jeśli wnioskodawca korzysta z obniżek udzielonych wcześniej, odstępuje się od ich stosowania po upływie terminu, w którym zobowiązany był do dostarczenia wskazanych dokumentów.

Obniżka czynszu nie jest uzależniona od powierzchni lokalu.

Obniżka czynszu nie jest przyznawana, gdy chodzi o lokale socjalne.

9. Zasiłek dla bezrobotnych

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 71 – 83 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz. U 2015, poz. 149 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE:

Osobom, które spełniają łącznie następujące warunki:

- utraciły zatrudnienie i w przeciągu 18 miesięcy wstecz od dnia utraty zatrudnienia przepracowały w ciągu tego okresu minimum 365 dni
- w ciągu tego okresu:
  - były zatrudnione i osiągały co najmniej minimalne wynagrodzenie, od którego opłacały składki na Fundusz Pracy (w okresie tym nie uwzględnia się okresów urlopów bezpłatnych trwających łącznie dłużej niż 30 dni)
  - wykonywały pracę na podstawie umowy o pracę nakładczą i osiągały z tego tytułu dochody na poziomie co najmniej wynagrodzenia minimalnego
  - świadczyły usługi na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia albo innej umowy o świadczenie usług, do której stosuje się przepisy dotyczące zlecenia lub współpracowały przy wykonywaniu tych umów
  - opłacały składki na ubezpieczenie społeczne z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności lub współpracy, a podstawą wymiaru składek była kwota równa co najmniej wartości wynagrodzenia minimalnego
  - wykonywały pracę w okresie tymczasowego aresztowania lub odbywania kary pozbawienia wolności, a podstawą wymiaru składek była kwota równa co najmniej wartości wynagrodzenia minimalnego
  - wykonywały pracę w rolniczej spółdzielni produkcyjnej, spółdzielni kółek rolniczych lub spółdzielni usług rolniczych, będąc członkami tej spółdzielni, a podstawą wymiaru składek była kwota równa co najmniej wartości wynagrodzenia minimalnego
  - opłacały składki w związku z zatrudnieniem lub wykonywaniem innej pracy zarobkowej za granicą u pracodawcy zagranicznego

- były zatrudnione za granicą przez okres co najmniej 365 dni, w okresie 18 miesięcy przed zarejestrowaniem się w powiatowym urzędzie pracy i przybył do Polski jako repatriant
- do czasu 365 dni zalicza się również okresy:
  - zasadniczej służby wojskowej, nadterminowej zasadniczej służby wojskowej, przeszkolenia wojskowego, ćwiczeń wojskowych
  - urlopu wychowawczego
  - pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy lub służby
  - za które przyznano odszkodowanie z tytułu niezgodnego z przepisami rozwiązania przez pracodawcę stosunku pracy lub stosunku służbowego oraz okres, za który wypłacono pracownikowi odszkodowanie z tytułu skrócenia okresu wypowiedzenia umowy o pracę
- zarejestrowały się jako osoby bezrobotne w Powiatowym Urzędzie Pracy.

Prawo do pobierania zasiłku zaczyna przysługiwać po upływie 7 dni od dnia zarejestrowania we właściwym powiatowym urzędzie pracy.

KIEDY ŚWIADCZENIE NIE PRZYSŁUGUJE ?

- osoba odmówiła przyjęcia pracy zarobkowej, szkolenia, stażu, przygotowania do zawodu bądź robót publicznych
- osoba odmówiła poddania się badaniom lekarskim lub psychologicznym, których celem jest uznanie zdolności do pracy
- osoba pobiera stypendium w tytułu stażu bądź praktyk
- osoba w okresie 6 miesięcy przed zarejestrowaniem w powiatowym urzędzie pracy rozwiązała stosunek pracy lub stosunek służbowy za wypowiedzeniem albo na mocy porozumienia stron, chyba że porozumienie stron nastąpiło z powodu upadłości, likwidacji pracodawcy lub zmniejszenia zatrudnienia z przyczyn dotyczących zakładu pracy albo rozwiązanie stosunku pracy bądź stosunku służbowego za wypowiedzeniem lub na mocy porozumienia stron nastąpiło z powodu zmiany miejsca zamieszkania lub pracownik rozwiązał umowę bez wypowiedzenia, jeżeli zostało wydane orzeczenie lekarskie stwierdzające szkodliwy wpływ wykonywanej pracy na zdrowie pracownika, a pracodawca nie przeniósł go w terminie wskazanym w orzeczeniu do innej pracy, odpowiedniej ze względu na stan zdrowia i kwalifikacje zawodowe

- osoba w okresie 6 miesięcy przed zarejestrowaniem w powiatowym urzędzie pracy spowodowała rozwiązanie stosunku pracy lub stosunku służbowego bez wypowiedzenia i ze swojej winy
- osoba otrzymała przewidziane w odrębnych przepisach świadczenie w postaci jednorazowego ekwiwalentu pieniężnego za urlop górniczy, jednorazowej odprawy socjalnej, zasiłkowej, pieniężnej po zasiłku socjalnym, jednorazowej odprawy warunkowej lub odprawy pieniężnej bezwarunkowej
- osoba otrzymała odszkodowanie za skrócenie okresu wypowiedzenia umowy o pracę.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

Wysokość zasiłku dla bezrobotnych uzależniona jest od stażu pracy, jakim legitymuje się bezrobotny.

- osobom ze stażem pracy mniejszym niż 5 lat przysługuje 80% ustalonej wysokości zasiłku – obecnie 664,88 zł w okresie pierwszych 3 miesięcy i 522,08 zł w okresie kolejnych miesięcy.
- osobom ze stażem pracy w przedziale 5 – 20 lat przysługuje 100% ustalonej wysokości zasiłku – obecnie 831,10 zł w okresie pierwszych 3 miesięcy i 652,60 zł w okresie kolejnych miesięcy.
- osobom ze stażem pracy przekraczającym 20 lat przysługuje 120% ustalonej wysokości zasiłku – obecnie 997,32 zł w okresie pierwszych 3 miesięcy i 783,12 zł w okresie kolejnych miesięcy.

Wysokość zasiłku ulega corocznej waloryzacji, która przeprowadzana jest 1 czerwca każdego roku kalendarzowego.

Obecne stawki bazowe wynoszą:

- przez pierwsze trzy miesiące – 831,10 zł
- w okresie kolejnych miesięcy – 652,60 zł

OKRES PRZYSŁUGIWANIA ŚWIADCZENIA:

Zasiłek dla bezrobotnych przyznawany jest na 6 lub 12 miesięcy.

Okres pobierania świadczenie określa urząd, a zależy on co do zasady od wysokości wskaźnika bezrobocia na terenie danego powiatu. Jeśli wskaźnik ten nie przekracza 150% przeciętnej stopy bezrobocia – świadczenie przyznawane jest na okres 6 miesięcy. Jeśli natomiast wskaźnik przekracza 150% przeciętnej stopy bezrobocia – świadczenie przyznawane jest na okres 12 miesięcy.

Ponadto prawo do pobierania zasiłku przez okres 12 miesięcy mają osoby, które ukończyły 50. rok życia i mają udokumentowany staż pracy na poziomie co najmniej 20 lat oraz osoby, które utrzymują dzieci w wieku do lat 15, a ich współmałżonkowie nie pracują oraz nie pobierają zasiłku (gdy świadczenie im nie przysługuje lub skończył się okres pobierania świadczenia), jak również osoby samotnie wychowujące co najmniej jedno dziecko w wieku do lat 15..

KTO UDZIELA POMOCY ?

Właściwy miejscowo Powiatowy Urząd Pracy

Dodatkowe informacje można znaleźć broszurze warszawskiego urzędu pracy dostępnej pod adresem: http://www.up.warszawa.pl/druki/ulotka_bez041011.pdf

Przykładowy wzór wniosku o przyznanie zasiłku dla bezrobotnych dostępny jest pod adresem: http://www.up.warszawa.pl/druki/karta_rejestracja.pdf

10. Dodatek aktywizacyjny

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 48 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j, Dz. U 2015,poz. 149 ze zm.)

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE:

Przyznawany jest osobom, którym przysługuje zasiłek dla bezrobotnych, a które zdecydowały się podjąć pracę zarobkową.**WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:**

W przypadku bezrobotnych, którzy podjęli pracę w wyniku skierowania przez powiatowy urząd pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danym zawodzie lub służbie i otrzymują wynagrodzenie niższe od minimalnego wynagrodzenia za pracę przysługuje dodatek w wysokości stanowiącej różnicę między minimalnym wynagrodzeniem za pracę a otrzymywanym wynagrodzeniem, nie większej niż 50% zasiłku dla bezrobotnych przez okres, w jakim bezrobotnemu przysługiwałby ten zasiłek.

W przypadku osób bezrobotnych, które z własnej inicjatywy podejmują zatrudnienie lub inną pracę zarobkową przysługuje dodatek aktywizacyjny w wysokości do 50% zasiłku dla bezrobotnych, przez połowę okresu, w jakim bezrobotnemu przysługiwałby ten zasiłek.

OKRES PRZYSŁUGIWANIA ŚWIADCZENIA:

KTO UDZIELA POMOCY?

Właściwy miejscowo Powiatowy Urząd Pracy

11. Pomoc na usamodzielnienie się

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 88 - 90a Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U 2015, poz. 163 ze zm.)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 sierpnia 2012 r. w sprawie udzielania pomocy na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie (Dz.U.2012, poz. 954)

KOMU PRZYŚŁUGUJE ŚWIADCZENIE:

Osobom pełnoletnim opuszczającym:

- rodziny zastępcze
- domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie
- domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży
- schroniska dla nieletnich
- zakłady poprawcze
- specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze
- specjalne ośrodki wychowawcze
- młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę
- młodzieżowe ośrodki wychowawcze

Pomoc przyznawana jest na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki, uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (w tym w mieszkaniu chronionym), w uzyskaniu zatrudnienia oraz na zagospodarowanie (w formie rzeczowej).

Warunki konieczne do spełnienia, aby otrzymać pomoc:

- wskazanie przez osobę usamodzielnianą **na co najmniej 2 miesiące przed osiągnięciem pełnoletniości** opiekuna usamodzielnienia
- opracowanie i złożenie wraz z opiekunem indywidualnego planu usamodzielnienia
- złożenie wniosku o przyznanie pomocy do starosty za pośrednictwem PCPR
- realizowanie opracowanego indywidualnego planu usamodzielnienia

- nie przekroczenie 200% kryterium dochodowego (w przypadku osób gospodarujących samotnie, a w przypadku rodziny, gdy dochód na jedną osobę nie przekracza tego limitu)

KTO MOŻE ZOSTAĆ OPIEKUNEM USAMODZIELNIENIA?

Opiekunem usamodzielnienia może być pracownik socjalny Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, wychowawca, psycholog, pracownik socjalny domu pomocy społecznej, schroniska dla nieletnich, zakładu poprawczego, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, specjalnego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii zapewniającego całodobową opiekę, młodzieżowego ośrodka wychowawczego lub inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą.

KTO UDZIELA POMOCY?

Wniosek o przyznanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie i pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki osoba usamodzielniania składa do **starosty** właściwego do przyznania tej pomocy **za pośrednictwem kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie**, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem w rodzinie zastępczej lub skierowaniem do placówki.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

Podstawa ustalania wysokości pomocy pieniężnej wynosi 1 647 złotych miesięcznie.

Zgodnie z rozporządzeniem uprawnionym przysługują:

- **pomoc na kontynuowanie nauki** w wysokości 30% podstawy miesięcznie dla osób usamodzielnianych kontynuujących naukę w gimnazjum, szkole ponadpodstawowej, szkole ponadgimnazjalnej lub szkole wyższej, na czas nauki, jednak nie dłużej niż do ukończenia 25. roku życia
- **pomoc na zagospodarowanie** w wysokości nie większej niż 300% podstawy miesięcznie, a dla osoby usamodzielnianej niepełnosprawnej w stopniu umiarkowanym lub znacznym w wysokości równej 300% podstawy miesięcznie
- **pomoc na usamodzielnienie (wariant 1)** dla osoby opuszczającej dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie lub dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży w wysokości:
  - 400% podstawy w przypadku, gdy osoba usamodzielniana przebywała w placówce dłużej niż 3 lata

- 400% podstawy w przypadku gdy osoba usamodzielniana opuszcza dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży
- 200% podstawy w przypadku gdy osoba usamodzielniana przebywała w placówce od 2 do 3 lat
- 100% podstawy w przypadku gdy osoba usamodzielniana przebywała w placówce od roku do 2 lat
- **pomoc na usamodzielnienie (wariant 2)** dla osoby opuszczającej schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę lub młodzieżowy ośrodek wychowawczy w wysokości:
  - 300% podstawy w przypadku, gdy osoba usamodzielniana przebywała w rodzinie lub placówce dłużej niż 3 lata
  - 200% podstawy w przypadku, gdy osoba usamodzielniana przebywała w rodzinie lub placówce od 2 do 3 lat
  - 100% podstawy w przypadku gdy osoba usamodzielniana przebywała w rodzinie lub placówce od roku do 2 lat.

Przykładowe wzory wniosków o przyznanie pomocy na usamodzielnienie dostępne są pod adresami:

http://www.pcpr.plock.pl/pdf/wn_o_prz_pom_pie_usam.pdf

http://www.pcpr.plock.pl/pdf/wn_o_prz_pom_pie_rzecz.pdf

12. Wynagrodzenie dla opiekuna

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 162 Ustawy z dnia 25 lutego 1964 roku – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. 2012, poz. 788 ze zm.)

Art. 53a Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2015, poz. 163 ze zm.)

KOMU PRZYŚLUGUJE ŚWIADCZENIE?

Opiekunowi prawnemu, który nie jest najbliższą rodziną (ani rodziną zastępczą) dla osoby nad którą sprawuje opiekę, jeżeli złoży stosowny wniosek do sądu opiekuńczego.

Świadczenie przyznawane jest na mocy orzeczenia sądu okresowo lub jednorazowo (w momencie, gdy opieka ustaje lub opiekun zostaje z niej zwolniony). Świadczenie nie przysługuje, jeśli sąd uzna, że nakład pracy opiekuna jest nieznaczny.

WYSOKOŚĆ ŚWIADCZENIA:

Wysokość świadczenia została ustalona na poziomie 10% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysków (w lutym 2015 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 3 981,75 zł, czyli wysokość świadczenia to 398 zł miesięcznie).

Świadczenie wypłacane jest z majątku osoby, nad którą sprawowana jest opieka, a w sytuacji, gdy osoba ta nie dysponuje odpowiednimi dochodami lub majątkiem, wynagrodzenie pokrywane jest ze środków publicznych na podstawie przepisów o pomocy społecznej.

13. Pomoc niepieniężna

PODSTAWA PRAWNA:

Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2015, poz. 163 ze zm.)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 marca 2012 roku w sprawie mieszkań chronionych (Dz. U. 2012 poz. 305)

Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (t.j. Dz. U. 2014, , poz. 150 ze zm.)

13.1. Bilet kredytowany

Bilet kredytowany jest formą zasiłku celowego.

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE:

Osobie, która nie wykazuje żadnych dochodów lub wykazuje bardzo niskie dochody. Bilet przyznawany jest w sytuacji, gdy osoba musi pojechać do miejsca innego niż miejsce zamieszkania w celu załatwienia ważnych spraw rodzinnych bądź urzędowych.

KTO UDZIELA POMOCY:

Pomocy udziela ośrodek pomocy społecznej wypłacając z własnych środków kwotę na pokrycie ceny biletu PKP.

Wielu przewoźników stosuje dodatkowe ulgi w cenach biletów lub oferuje darmowe przejazdy dla osób powyżej określonego wieku, dzieci do ukończenia określonego wieku, osób niepełnosprawnych bądź z uwagi na konkretne okoliczności. Dotyczy to zarówno przejazdów miejskich (autobusy, tramwaje), jak również korzystania z pociągów lub innych połączeń międzymiastowych. Dlatego też warto podczas planowania podróży dowiedzieć się ze strony internetowej przewoźnika o przysługujących ulgach

13.2. Interwencja kryzysowa

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 47 Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2015, poz. 163 ze zm.)

Interwencja kryzysowa to zespół działań podejmowanych na rzecz osób lub rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji jest przywrócenie równowagi psychicznej oraz umiejętności samodzielnego radzenia sobie w codziennym życiu.

KOMU PRZYSŁUGUJE ŚWIADCZENIE:

Każdej osobie bądź rodzinie znajdującej się w sytuacji kryzysowej, bez względu na dochód.

FORMA POMOCY:

Natychmiastowa specjalistyczna pomoc psychologiczna oraz w zależności od potrzeb – poradnictwo socjalne lub prawne, a w uzasadnionych przypadkach – schronienie na okres do 3 miesięcy.

KTO UDZIELA POMOCY:

Pomocy udziela właściwy miejscowo ośrodek pomocy społecznej.

13.3. Mieszkanie chronione

PODSTAWA PRAWNA:

Art. 53 Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2015, poz. 163 ze zm.)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 marca 2012 roku w sprawie mieszkań chronionych (Dz.U. 2012, poz. 305)

KTO MOŻE UBIEGAĆ SIĘ O PRYZNANIE MIESZKANIA CHRONIONEGO:

Każdy, kto ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki.

Pierwszeństwo w kolejności przydzielania mieszkań chronionych mają osoby z zaburzeniami psychicznymi, osoby opuszczające pieczę zastępczą w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, osoby opuszczające młodzieżowy ośrodek wychowawczy lub zakład dla nieletnich, jak również cudzoziemcy, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

Osoby przebywające w mieszkaniach chronionych pozostają pod opieką specjalistów, którzy przygotowują je do samodzielnego życia oraz przystosowują do adaptacji w środowisku lokalnym.

Jedno mieszkanie przeznaczone jest dla co najmniej 3 osób (na każdą osobę musi przypadać co najmniej 12 m² powierzchni). W jednym mieszkaniu powinny zamieszkiwać osoby o zbliżonych potrzebach.

GDZIE SZUKAĆ POMOCY:

Mieszkania chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub przez organizację pożytku publicznego.

Osoby, którym przyznano mieszkanie chronione zawierają **pisemną umowę** z ośrodkiem pomocy społecznej lub organizacją pożytku publicznego zarządzającą lokalem. W umowie określone są: cel oraz okres pobytu w mieszkaniu chronionym, rodzaje świadczonej pomocy, formy odpłatności za korzystanie ze wsparcia oraz zasady realizowania programu usamodzielniania się osoby korzystające z pomocy.

13.4. Lokal socjalny

KTO MOŻE SIĘ UBIEGAĆ O PRYZNANIE LOKALU SOCJALNEGO:

Każdy, kto nie posiada żadnego tytułu prawnego do żadnego lokalu, a dochody jego gospodarstwa domowego nie przekraczają limitu ustalonego w odrębnej uchwale przez gminę, na terenie której przebywa osoba ubiegająca się o przyznanie lokalu.

Umowa najmu zawierana jest na czas określony i może być przedłużona, jeśli sytuacja osoby korzystającej z lokalu socjalnego nie uległa poprawie.

Stawka czynszu za lokal socjalny nie może przekraczać połowy stawki najniższego czynszu obowiązującego w gminnym zasobie mieszkaniowym.

GDZIE SZUKAĆ POMOCY:

W celu ubiegania się o przyznanie prawa do lokalu socjalnego należy zwrócić się do urzędu gminy właściwego miejscowo ze względu na ostatnie miejsce zameldowania osoby ubiegającej się o taką pomoc.

Opracowanie: Marta Święcka